

Kmečka noša v Bohinju

Doslej najpomembnejša vira za kmečko nošo v Bohinju sta Goldensteinova upodobitev moške in ženske noše za Korytkovo zbirko *Slowianscyzna*¹ – leta 1838 – in Kordešev opis v *Carniolii*² – leta 1844. Njima se pridružujejo ohranjeni kompleti in deli moških in ženskih oblačil po muzejih in pri zasebnih lastnikih v Bohinju ter še ohranjeno ustno izročilo in današnje oblačilne razmere, ki tako zaokroženo podajajo podobo razvoja noše v Bohinjskem kotu približno v zadnjem poldrugem stoletju.

V sestavku, kjer upoštevam vse navedene vire in svoja spoznanja, podajam na eni strani formalni opis moške in ženske noše v Bohinju (I), na drugi strani pa poglavitna spoznanja o oblačilnem razvoju pod vplivom najrazličnejših, za nošo pomembnejših okoliščin (II).

Bohinj, skupno ime za 13 manjših in večjih naselij, razporejenih po Spodnji (Nomenj, Nemški rovt, Bohinjska Bistrica, Savica, Polje, Kamnje, Brod, Ribčev laz) in Zgornji dolini (Jereka, Češnjica, Srednja vas, Studor, Stara Fužina), leži v severozahodnem delu Slovenije. Vse do druge svetovne vojne je tudi za Bohinj značilna agrarna struktura naselij, kjer mimo maloštevilnejših velikih kmetov prevladujejo mali kmetje in kajzarji. V obdobju po drugi svetovni vojni pa se tudi tukaj število kmečkih gospodinjstev manjša na račun polkmečkih, narašča pa število delavskih družin. Tako kot v preteklosti se tudi še zdaj kmečka in polkmečka gospodinjstva ukvarjajo – čeprav precej manj kot še prva leta po drugi vojni – z živinorejo, in sicer z nekdanj pravladujočo, v zadnjih letih pa čedalje bolj zamirajočo planšarsko živinorejo, z značilno poletno pašo v rovtih in na visokogorskih planinah. Vzporedno z upadanjem živinoreje beležimo v vseh bohinjskih vaseh – razen v Studorju – naraščanje kmečkega turizma.

Čeprav manj kot v preteklosti, se tudi še zdaj vaščani ukvarjajo z gozdarstvom, ki jim prinaša manjši ali večji zaslužek s prodajanjem lesa, hlodovine in drv.

Še pred zadnjo vojno so si predvsem kajzarji, pa tudi kmetje iz obeh dolin iskali bolj ali manj stalen dodatni zaslužek, ko so kajzarji „golcvali“, kmetje, ki so imeli vprežno živino, pa „furali“ – prevažali – les z Jelovice v zimskem času, ko ni bilo domačega dela. Vse do propada fužin 1895 leta na Stari Fužini so se zaposlovali moški kot fužinarski delavci in rudarji. Po propadu domačih fužin so se posamezniki, predvsem iz Spodnje doline, zaposlili, tako kot tudi še dandanes, v jeseniški železarni. Nekaj zaslužka je prinašalo tudi kuhanje oglja. Moški so se zaposlovali tudi pri graditvi železnice in predora vse do leta 1906, ko je stekla bohinjska železnica, sezonsko tudi s kidanjem snega in zametov na železnici. Posamezniki so, tako kot še zdaj, sezonsko tovorili hrano in razni gradbeni material v okoliške planinske kočje. Precej več kot moški so se neporočene ženske – kmečke in bajtarske – največkrat do poroke udinjale v domači vasi in bližnjih vaseh, kot deklice. Mlajšim in starejšim ženskam in moškim – predvsem najetim – pa je pomenilo pastirovanje „pvanvanje“, v poletnih mesecih prav tako ustrezen vir zaslužka, kar precej še desetletje po zadnji vojni.

Pred prvo svetovno vojno so se pri posameznih domačijah v Zgornji dolini ukvarjali z lesno obrtjo, predvsem s škafarstvom. Izdelke so prodajali sami, največkrat pa prekupcem, ki so jih nosili celo v Trst. Doraščajoči otroci pa so si prav tako v poletnih mesecih prislužili nekaj denarja s prodajanjem jagod na Jezeru in Bledu.

V zadnjih letih so številni vaščani zaposleni v Bohinjski Bistrici, tako pri LIP oziroma IMPEX in v šivalnici, ter v okoliških Viatorjevih in Kompasovih hotelih in gostiščih, potem na gozdni upravi na Bledu in pri gozdno-kmetijski zadrugi v Srednji vasi.

1 F.K. von Goldenstein, akvarela iz Korytkove zbirke *Slowianscyzna*, št. 15, 17.
(Slovenski etnografski muzej v Ljubljani).

2 Leopold Kordeš, *Carniolia VI, 1844*, str. 248

Dekleta iz Studorja v „dendnih“, leta 1930

Omenjeno občasno ali pa v zadnjih letih stalno zaposlovanje Bohinjcev ima tako pri opuščanju starih, tradicionalnih kot pri prevzemanju sodobnejših oblačilnih potez ob upoštevanju drugih za razvoj noše pomembnejših okoliščin ustrezen pomen.

I.

V sredini 19. stoletja so nosili praznje oblečeni Bohinjci svetlomoder suknen suknič s posrebrenimi kovinskimi gumbi in kratke dokolenske hlače iz črnega volnenega blaga (mezlana) ali pa iz črno barvanega domačega platna, potem kratke, nazaj zavihane škornje, v poletnem času brez nogavic, v zimskem času pa nogavice večinoma iz modro barvane volne, ki so jih prinašali iz Tržiča. Siroki krajevci na klobukih so bili v navedenem času po starejši šegi povezani s črno vrvico. V poletnem času navadno niso nosili telovnikov, pač pa so jih nosili ob hladnejših dneh, iz rdečega sukna (škrlata) s posebno debelimi, kovinskimi gumbi. Naramnice, „gautre“ so bile večinoma zelene barve in iz volnenega blaga, včasih pa tudi iz svilenega blaga in podložene z belim platnom.³ Nekaj let pozneje omenja opisovalec bohinjске noše, da se „moškimi pri njih jerhastih ali pa suknenih kratkih hlačah posebno lepo vdajo plave nogavice s čišmami.“⁴

Za žensko nošo pa je prav tako v sredini 19. stoletja poudaril člankar, da je nekaj povsem posebnega noša Bohinjek, kot noša Kranjic nasploh. Njihove posebno oblikovane avbe iz platna, ki se zadaj končujejo v dva vogala in so zvezane skupaj, dve lepi, čez hrbet

3 Isti, str. 248

4 P., Od Bohinja kaj, Novice IX, 1851, str. 8

padajoči kiti, in rdeče volnene nogavice jih pa opazno razločujejo od drugih Kranjic. Prav tako ima tudi jopa iz rjavega sukna poseben kroj in je na obrobih okoli vratu in po prsih obdana s širokim črnim svilenim trakom, večkrat prešita in podložena z rdečim volnenim blagom. Krilo je rjavo, iz takoimenovanega mezlana, položeno v številne gube in spodaj obšito s široko zeleno svilo. Posebej skrbno so izdelani rokavci, kjer so položene številne drobne gube, ki potekajo od vratu navzdol po prsih.⁵ Nekaj let starejši opis daje prav tako podatke o ženski noši: „Ženske pa na glavi po navadi svojo pripravno zavijačo imajo; ob nedeljah in praznikih, mlajši pa le ob posebnih priložnostih, še pečo čez njo ogrnejo. Rudečih nogavic in škapulirke (suknje iz belega domačega sukna) se pa bolj mlade po nepotrebnim že sramovati začenjajo. Kožuh, zlasti med ženskami, skoro vsak otrok ima.“⁶

Na podlagi ustnega izročila⁷ in ohranjenih noš⁸ podajamo nadaljno formalno podobo noše v Bohinju.

Tako oblačijo Bohirtjke nošo starejšega kroja, tj. krilo z modrcem, rokavce, predpasnik, zavijačko — splošneje pa že rute — še proti koncu 19. stoletja. Najkasneje že na začetku 20. stoletja pa začinja veljati tovrstno oblačenje za staromodnejše in je namenjeno predvsem delavnikom. Tedaj oblačijo ženske za delo okoli doma in na polju iz doma tkanega in pri Ferberju na Bistrici barvanega platna krila na modrc, „hodnične čikle na modrc“, modre in črne barve, segajoče do gležnjev, ter platnene rokavce „vošpeklije, jošpeklije.“ Le revnejše nosijo proti koncu 19. stoletja enako barvana, hodnična krila, največkrat okrašena s črnimi, okoli 3 cm širokimi trakovi, tudi ob nedeljah. Premožnejše pa imajo krila na modrc, „mezelanke“ krojene večinoma iz temnordečega ali črnega mezlana (blago, tkano iz lanene in volnene niti), za zimske dni pa na splošno iz črnega, rjavega ali temnordečega, pa tudi temnomodrega, največkrat volnenega blaga, „špangeleta“, kjer so krila, tako kot v sredini 19. stoletja še vedno krojena „na kline“, po vsej dolžini krila položene gube, ki jih pred shranjevanjem skrbno zložijo drugo ob drugo in tesno povežejo s trakom. V obdobju pred prvo svetovno vojno nosijo predvsem mlajše ženske še vedno krila, krojena na modrc, iz raznobarnih vzorčastih, predvsem bombažnih tkanin, kjer pa izgine bogato gubanje v pasu in po dolžini krila. Predvsem pa so tako krojene obleke priljubljeno oblačilo planšaric še po drugi svetovni vojni. Za praznjne dni pa nosijo tudi Bohinjke že pred prvo vojno dolga, na pas krojena krila, s priležnimi bluzami in jopami, dokler jih med vojnama ne zamenjajo obleke, krojene scela. Tudi dolžina krila se tedaj pomakne vsaj do sredine meč in še više. Le še posamezne starejše ženske — podatek velja za naselja v Zgornji dolini — pa oblačijo mezlanasta ali volnena krila z modrcem še prva leta po drugi svetovni vojni, predvsem ob večjih praznikih, tj. ob veliki noči, božiču, binkoštih in na telovo, nekatere tudi ob navadnih nedeljah.

Ko hodijo tako „staromodno“ opravljene k nedeljski ali praznični maši, pa zbujajo v sredini, ki sledi z omenjenimi krili na pas in priležnimi jopami sodobnejšim oblačilnim zahtevam, večjo ali manjšo pozornost in čudenje. Po splošni šegi pa si ene kot druge ob deževnih dneh k maši in od maše grede pripasujejo, podvezujejo dolga krila s trakom, da jih ne bi umazale. Pred cerkvenimi vrati podvezana krila so si potem ponovno podvezale v bližnji hiši, na Bistrici največkrat pri Zefku.

Po vsej verjetnosti že proti sredi 19. stoletja so se vsaj nekoliko spremenili tudi bohinjki

5 Leopold Kordes, o. c., str. 248

6 P., o. c., str. 8

7 M. Makarovič, terenski zapiski, Bohinj, 1976 in A. Novak, terenski zapiski, Bohinj, 1965

8 Slovenski etnografski muzej v Ljubljani in Gorenjski muzej v Kranju

Nabórniška noša, Bohinjska Bistrica, leta 1919

Boter (kretničar) in birmanec (kajžarski sin) z lectom v culici, Nomenj, leta 1920

Pražnja noša otrok z male kmetije, Češnjica, leta 1918

rokavci, ki so sicer do konca takega oblačenja še vedno krojeni po enem osnovnem kroju, vendar veliko preprosteje, saj izginejo številne gube na oprsju, ki jih omenja v svojem opisu ženske noše Kordeš 1844. leta. Tako krojene rokavce oblačijo k omenjenim ali pa praznjim krilom na modrc. Za delavnik so pred prvo svetovno vojno še velikokrat iz domačega platna, za praznje dni pa že po sredi 19. stoletja iz kupljenega belega bombažnega blaga in imajo največkrat na ovratniku in manšetah prišite strojno klekljane ali pa doma kvačkane čipke.

Tudi v bohinjski ženski noši ima ustrezno mesto spodnje krilo na pas, „juntrfat“. Tako oblačijo pod krilo z modrcem ali pa pod krilo na pas ob delavnikih večinoma le po eno, ob koncu stoletja največkrat še platneno krilo, pred prvo vojno pa že iz bele ali rdeče pisane kotenine, za hladnejše dni tudi iz rdečega barhenta. Ob nedeljah pa oblačijo predvsem tiste, ki skušajo zbudati mikavnejši videz, tudi po tri spodnja krila, ki jih enako kot rokavce močno škrobijo. Praznja spodnja krila so največkrat obrobljena s strojno klekljanimi ali ročno kvačkanimi čipkami. Navada oblačenja dvojnega spodnjega perila se je pri nekaterih starejših ženskah ohranila še do danes, ko si v zimskem času oblečejo po dvoje spodnjih srajc ali kombinež. Spodnja krila so že nekaj let po prvi svetovni vojni začele pri mlajših ženskah in pri vseh tistih, ki so začele oblačiti obleke scela, nadomeščati brezrokavne srajce ob poletnih ali pa srajce z rokavi ob zimskih dneh, po zadnji vojni pa vedno bolj splošno doma narejene ali pa kupljene kombineže. To je tudi obdobje, ko na splošno Bohinjke, razen posameznih starejših ženic, začno oblačiti spodnje hlače. Prve nosilke pred prvo vojno jih imajo še krojene na razporek, pred drugo vojno pa vedno bolj splošno prevladujejo praktičnejše in predvsem toplejše hlače brez razporka.

Vsaj proti koncu prejšnjega stoletja se uveljavi kot splošno letno in zimsko žensko pokrivalo ruta, ki izpodrine dotedanje običajno pokrivalo zavijačko, „ahtah“, s katerim leta pred prvo vojno pokrijejo glave posameznim dekličem ob nedeljah le še staromodnejše matere. Po osamljenem podatku so se edinole neveste okoli 1880. leta pokrivalo čez zavijačko še s pečo. Na splošno pa zavezujejo rute vse do prve svetovne vojne tudi mlajše ženske pod brado. Po tem času se uveljavi za delovne in toplejše dni zavezovanje na tilniku, „so zad pokrite“. Kadar gredo v cerkev ali po opravkih v Radovljico in drugam, pa so še tiste starejše ženske, ki se pokrivajo z ruto, še vedno zavezane pod brado, enako tudi mlajše, ko se v zimskem času z rutami zavarujejo pred mrazom. Ruta se je tako tudi v Bohinju ohranila vse do danes kot najsplošnejše delovno in praznje, letno ter zimsko pokrivalo, ki ga imajo starejše Bohinjke vedno na glavi. Mlajše pa hodijo ob delavnikih že malo pred prvo vojno tudi razoglave in si ob nedeljah krasijo spletene in po hrbtu padajoče kite s črnimi trakovi. Tako počesane, vendar pokrite z ruto, so nekatere poročene ženske tudi ob delavnikih, še na prehodu v 20. stoletje, za v cerkev pa si tako kot vse starejše ženske ovijejo lase okoli glave. Po prvi vojni si prve Bohinjke na Bistrici ostrizejo lase in jih srenja tedaj še sprejema s posmehovanjem.

V obravnavanem obdobju je spreminjal vlogo tudi predpasnik, „berth“. K noši starejšega kroja si prilagajajo ženske predpasnike, krojene na pas, za doma iz domačega črno ali modro barvanega platna, ali pa iz kupljenega, prav tako temnejšega bombažnega blaga še vse do prve svetovne vojne, in tudi že iz klota. Na praznje, do pasu krojene predpasnike dodajajo črne široke svilene trakove, „pankelce“, segajoče do dožine krila. Dopasne predpasnike opasujejo nekaj časa h krilom na pas, vendar hodijo že prva leta po prvi svetovni vojni v cerkev s predpasniki le še poslednje stare ženice. Vse druge pa nosijo predpasnike, ki so med vojnama krojeni že „na uatre“, le še ob delavnikih, bele pa si opasujejo posamezne za peko kruha.

Noša bohinjških planšaric, planina Zajamniki, leta 1914

K noši starejšega kroja obuvajo ženske proti koncu 19. stoletja bele lanene, bombažne ali pa kratke, doma pletene volnene nogavice, „žoke“. Za ob nedeljah obuvajo že pred prvo vojno tudi vzorčasto pletene „s knofki“. Pred prvo vojno so prišle za praznične dni v modo tudi progaste, rdeče-modre in črno-rdeče nogavice, ki jih zamenjajo pred drugo vojno kupljene bombažne nogavice, največkrat rjave barve. Še zdaj pa se je predvsem pri starejših vaščankah ohranila navada, da k daljšim nogavicam, „štumfom“, ob hladnejših dneh obuvajo še kratke volnene „žoke“. Med obuvali so mimo praznih črnih nizkih pa tudi visokih in oprijetih čevljev še pred zadnjo vojno v navadi coklje, ki so jih prinašali z Gorjuš, pri starejših ženskah pa še zdaj usnjeni natikači, „potonfelni“, ki jih nosijo po hišah z Ljubnega.

Kožuhe, ki jih omenjajo poročevalci še po sredini 19. stoletja, nosijo okoli leta 1900 le še posamezne starejše ženske, druge pa že splošno oblačijo daljše jope, „kočemajke krojene na škric“, in se že pred prvo vojno ogrinjajo ob hladnejših dneh s pletenimi, volnenimi ali suknenimi rutami. „Ta veliče rute, koce in plete“ pa začenjajo izpodrivati – vendar le še pri posameznih nosilkah – po prvi vojni plašči, „suknje“, ki se splošno uveljavijo šele po drugi svetovni vojni. Tako hodijo dandanes ogrnjene v ruto le še posamezne stare ženske, če izključimo tiste, ki si ogrinjajo pletene in kvačkane plede po sodobni modi.

Naposled med dodatki ženske noše omenimo še napsne rute, ki pa jih nehajo nositi pred prvo svetovno vojno, obenem z nošo starejšega kroja, in pa kovinske pasove, „oklepanke“, ki jih posamezne dodajajo praznji noši še ob koncu prejšnjega stoletja. V vsem obravnavanem času pa se bolj ali manj splošno nosijo tudi uhani, ki pa v zadnjih desetletjih pri mladih ženskah niso več v navadi. Največkrat kot spomin na botro ali pa starše in zaročenca, ki so navadno darovali uhane, pa jih še precej nosijo starejše ženske.

Pri splošnem pregledu bohinjske ženske noše kaže omeniti še tako imenovani „dendl“, ki se podobno kot na ostalem, predvsem alpskem območju Slovenije, začenja uveljavljati po prvi svetovni vojni in ga sestavljajo navadno vzorčasto, rdeče, modro in zeleno krilo z modrcem, pri premožnejših krojeno iz črnega žameta, beli rokavci, predpasnik do pasu, enobarven ali vzorčast, in bele bombažne nogavice ter visoki ali nizki čevlji.

Čprav je v osnovnih krojnih potezan „dendl“ podoben starejši bohinjski noši, pa nima z njo ničesar skupnega. Velja za izrazito modno oblačilo, ki so ga večinoma nosila le dekleta ob nedeljskih popoldnevih, ali pa grabljice „grabljajce“, v rovlih.

In nazadnje pomenijo tudi v Bohinju gornje hlače v ženski noši najprej izrazito modno muho mlajših žensk, danes pa so npr. kavbojke splošna noša mladih Bohinjek, predvsem tistih, ki hodijo v šolo ali pa so zaposlene.

Podobno kot ženska noša se je v obravnavanem obdobju spreminjala tudi moška noša. Irhaste hlače, „irhojce na poh“, ki so v drugi polovici 19. stoletja še splošno v navadi, nosijo že pred prvo svetovno vojno in tudi še pozneje le posamezni starejši možakarji, bodisi ob delavnikih pa tudi ob nedeljah. Nedeljske, praznje irhaste hlače so tudi v Bohinju okrašene z okrasnimi šivi in s cofi ob hlačnih razporkih. Predvsem delovne hlače imajo na eni strani tudi žepek, „štalet“, za shranjevanje nožiča. Mimo irhastih hlač nosijo Bohinjci že proti koncu 19. stoletja tudi dolge „raševnate hvače“, krojene iz črno ali sivo barvane raševine, „rašojne“, tkane iz lanene in volnene niti. Predvsem poleti nosijo za delo tudi črno barvane platnene hlače, za nedeljo pa že iz kupljenega blaga. K irhastim ali pa dolgim hlačam oblačijo še vse do prve svetovne vojne ob delavnikih platneno srajco, nedeljske srajce pa so krojene iz bele kotenine. Tudi Bohinjci nosijo ob nedeljah k srajcam naprsnike, „golfivce“. Ob koncu stoletja so še vedno upoštevani praznji rožasti, pa tudi enobarvni zeleni, črni in rdeče žametni telovniki, z večjim ali manjšim številom kovinskih gumbov, „pasjo procesijo“. Čez telovnik pa oblačijo ob hladnejših dneh v vsem obravnavanem času temnejše suknene suknjiče, „pruštahe“.

K irhastim hlačam obuvajo škorce z zavihami, predvsem v zimskem času in ob hladnejših dneh. Kot drugod po Sloveniji so že po prvi svetovni vojni za nedelje v modi čevlji z elastiko, „štafletni čevlji“, in čevlji „rinčohi“ na vezalke, „trakove“. Okoli doma, za v hlev in na planinah pa hodijo v coklah vse do zadnje vojne, nekateri tudi še zdaj. V škornje in čevlje obuvajo največkrat doma pletene, bele volnene nogavice. Po vsej verjetnosti začno v drugi polovici prejšnjega stoletja oblačiti pod irhaste hlače tudi že platnene spodnje hlače.

Po prvi svetovni vojni zaidejo tudi v bohinjsko nošo nadkolenke, tj. kratke irhaste hlače z značilnimi vezanimi naramnicami, „vautrami“, ki jih največkrat z vezanimi planikami, „triglavkami“, krasijo domače vezilje. Oblačijo jih predvsem neporočeni fantje ob nedeljah, na nabor in druge slovesne priložnosti. K navedenim hlačam večinoma obuvajo zelene nogavice s „puclni“, ki jih prav tako pletejo ženske v vasi.

Na splošno oblačijo, podobno kot drugod na Gorenjskem, kot že omenjeno, dolge spodnje hlače, s še vedno priljubljenim telovnikom, na katerega si najprej premožnejši kmetje, potem pa tudi vsi tisti, ki so bili sezonsko ali stalno zaposleni, pripenjajo ure z bolj ali manj bogatimi verižicami, „ketncami“.

Vsaj do druge svetovne vojne je klobuk splošno pokrivalo Bohinjcev, že v letih po drugi vojni, predvsem pa v zadnjih letih, pa postaja klobuk čedalje bolj pokrivalo starejših možakarjev, ki ga za poletne dni, tako kot v preteklosti, zamenja slamnik.

Ko na prehodu v 20. stoletje le še posamezni starejši možakarji oblačijo ob zimskih dneh

Bohinjke v narodni noši ob otvoritvi železniške postaje v Bistrici, leta 1906

kožuhe, drugi splošneje nosijo daljše suknjiče in šele po drugi svetovni vojni tudi suknje, seveda le za k maši ali kadar gredo po drugih opravkih, ker bi jih sicer ovirale pri delu.

Še med vojnama so delovno opravljeni Bohinjci nosili modre predpasnike, zdaj jih pripisujejo le še obrtniki, predvsem kovači in čevljarji.

II

Oblačenje v starejšo, „tradicionalno“ nošo se je tako v Bohinju prenehalo – z redkimi izjemami – v začetku 20. stoletja, po izročilu tedaj, ko je stekla bohinjska železnica (1906) in se je tudi „predjava stara moda“. Že tedaj, še bolj pa med prvo in drugo svetovno vojno, v času pomanjkanja tekstilnega blaga, pa tudi v Bohinju predelujejo starejša oblačila, zlasti krila, kar je prav tako veliko pripomoglo k opuščanju starejše noše.

Kot smo navedli že pri formalni predstavitvi bohinjske noše, oblačilni razvoj tudi v Bohinju ni potekal povsem enakomerno in sočasno. V obravnavanem obdobju namreč ugotavljamo tudi v Bohinju, podobno kot v drugih agrarnih območjih Slovenije, vrsto pomembnejših okoliščin, ki so uravnale oblačenje v Bohinju, sodelovale pri prevzemanju sodobnejših oblačilnih potez in ohranjanju starejših in tako oblikovale samosvojo govorico oblačenja, ki jo izpričujejo predvsem življenjska raven in zaposlitev nosilcev, njihova starost, spol in stan ter funkcijski značaj noše.

Kolikor daleč nazaj seže ljudski spomin, so se ob koncu 19. stoletja najočitneje zgledevale po sodobnejši noši hčere in žene kmečkih gostilničarjev in gruntarjev, že po

letu 1906 pa se jim pridružujejo tudi člani družin, kjer je bil kdo, običajno oče, zaposlen pri železnici. Nasploh je veljalo v preteklosti, kot poudarjajo vaščani še zdaj, da so se tisti, ki so bili mimo kmetovanja tudi zaposleni, lahko boljše in lepše ter sodobneje oblačili. Vsaj do zadnje vojne — deloma pa tudi še zdaj — je med vsemi naselji vodila v oblačenju Bohinjska Bistrica. In pridevek „bistriška sekula“ je tedaj veljal tudi po sodobnejših zahtevah oblečenim šiviljam, trgovkam, gostilničarkam, učiteljicam in gruntarskim hčeram; tako kot so po drugih bohinjskih vaséh tudi v oblačenju vodile — „ta bogate so ble košate“ — družine večjih kmetov, saj so bile lepše in predvsem večkrat na novo oblečene. In si tako ob nedeljah najvidneje opazil socialne razločke že na zunaj, po obleki, med kajzarji in večjimi kmeti. Izjema je bila ta, da so se lepše oblačile tudi tiste hčere malih kmetov, ki so bile edinke, ali pa bajtarski otroci, potem ko so se zaposlili ali pa začeli hoditi na dnino ali planšarit na planino.

Razločki niso bili samo v sodobneje krojenih oblekah ali boljšem blagu, marveč tudi v nekaterih dodatkih, ko so se npr. gostilničarske hčere in žene razločevale na Bistrici od kmečkih deklet in žensk po tem, da so se pokrivala s šerpami, „caframí“, in se po tedanji modi, okoli 1914. leta, celo pokrile s slamnatimi klobučki. Predvsem pa so premožnejše, nekako po prvi svetovni vojni, tudi prve, čeprav naskrivaj, začele nositi spodnje hlače.

Vsaj nekoliko so se po nekaj letih službovanja zgledovale po noši gospodaric tudi deklet, čeprav je veljalo nenapisano pravilo, da se v oblačenju ne smejo zblížiti z delodajalkami. Podobno kot za ženske, velja glede privzemanja sodobnejših oblačilnih potez tudi za moške. Kot omenjeno, so pri moških verižice s srebrnimi ali zlatimi urami, z večjim ali manjšim številom tolarjev, na začetku nove mode, ki se je uveljavljala pred prvo svetovno vojno, izdajale najprej petičnejšega nosilca, pozneje pa tudi manj premožnega, ki pa je največkrat celotni zaslužek porabil za nakup ure.

In naprej: Čeprav so irhaste hlače pred prvo svetovno vojno izdajale starejšega in največkrat manj premožnega nosilca, pa opazoma po drugi strani, da so se včasih prav trdni kmetje — podatek velja le za starejše — trdovratno držali oblačil starejšega kroja, moški irhastih hlač in žametnih telovnikov, ženske pa kril z modrcem. Po stari šegi pa se je ob koncu stoletja oblačila tudi ena izmed bohinjskih gostilničark, najbrž pa bolj zaradi tujih gostov kot zavoljo tradicionalne oblačilne usmerjenosti, ker so tedaj tuji gostje v večjem številu začeli zahajati v Bohinj in tudi v njeno gostilno.

Premoženjsko stanje se je močno kazalo tudi v Bohinju — kolikor toliko se pozna še zdaj — v številu oblek, ki so jih, predvsem za praznične dni, premogli posamezniki. Če velja za vaške bajtarje podatek, da so še leta po prvi svetovni vojni premogli le najnujnejšo obleko, to je po dve pražnji in dve delovni, so imele predvsem žene in hčere večjih kmetov v skrinji vsaj po štiri pražnje obleke. Velikokrat so bajtarske hčere, ko so šle služiti, nesle v culi ali pa v kovčku s seboj vso obleko, tj. eno delovno in eno pražnjo.

Podobno so imeli revnejši moški v svoji garderobi po dvoje ali troje oblek, in sicer po eno za nedeljo in po eno za vsak dan, nekateri tudi še po eno za nedeljsko popoldne. Pri večjih kmetih naštejemo v istem času, tj. med svetovnim vojnima, po štiri do pet oblek. V zadnjih letih se je seveda tudi v Bohinju spremenila oblačilna raven. Podatek, da tudi v Bohinju vaščani v precejšnjih količinah občasno oddajajo stara oblačila Rdečemu križu, nekateri pa jih celo odmetavajo po smetiščih, tako trditev potrjuje. In niso redki vaščani, zlasti ženske srednjih let, ki imajo v omari tudi po desetero pražnjih in še več delovnih oblek, pa naj so to iz kmečkih ali pa tudi iz polkmečkih družin.

Večje razločke v oblačenju med premožnejšimi in manj premožnimi pa tudi med mlajšimi Bohinjci zabrisuje v zadnjih letih priljubljeno oblačenje kavbojk.

Razločki v oblačenju med starejšimi in mlajšimi, zvečine smo jih že navedli pri formalni

Družina srednjega kmeta, Savica, leta 1910

Pražnja noša železniškega delavca in njegove žene, Srednja vas – Studor, okoli 1910

podobi noše, so opazni v Bohinju še dandanes. Starostna oblačilna meja se je tudi tukaj pomaknila precej navzgor, vendar še vedno veljajo glede „dovoljenega in nedovoljenega“ nenapisane norme, po katerih se vaščani v ustreznih letih začenjajo ravnati. Tako so se še med vojnama nekatere ženske že pred tridesetim letom, največkrat pa že po rojstvu prvega ali drugega otroka, začele staromodneje oblačiti. Po štiridesetem, najpozneje pa po petdesetem letu, so obveljale oblačilne norme starih žensk. Danes pa se zlasti tiste polkmečke ženske, ki so v službi ali pa je zaposlen njihov mož in se le nekoliko ukvarjajo s kmetovanjem, tudi v teh letih še vedno oblačijo po sodobnejših oblačilnih merah.

Mladi ljudje, tako dekleta kot fantje — še vedno med svetovnjima vojnama so tudi odraslim otrokom kupovali obleko starši in tudi diktirali način oblačenja — pa se tudi v Bohinju v ničemer več ne razločujejo od mestnih in trških vrstnikov, s katerimi hodijo v šolo ali v službo.

In tudi starejši Bohinjci dandanes že sami prištevajo med staromodnejše v oblačenju tiste stare, čeprav že redke ženske, ki hodijo ob hladnejših delovnih ali praznih dneh ogrnjene v starinska ogrinjala. Podobno so na prehodu v 20. stoletje, gledali na tiste ženske, ki so še hodile pozimi v kožuhih, ali nekaj pozneje na moške, ki so nosili irhaste hlače, itn. V skromnejši meri določuje način oblačenja tudi stan nosilcev. Tako so neporočenim ženskam — vsaj dokler so bile mlade — še okoli 1880 kite prosto padale po hrbtu, prevezane s črnimi trakovi. Poročene so imele kite skrite pod ruto. Na splošno pa poudarjajo, da so se še v letih med vojnama poročene kmečke ženske le še nekaj let po poroki sodobneje oblačile, navadno že po prvem otroku pa so se „vrgle po drugih“, to je

starejših, in so se tedaj tudi tiste, ki so se kot dekleta oblačile nečimrno, umirila v oblačenju. Seveda pa so bile med njimi tudi izjeme.

Vdove so se še v drugi polovici 19. stoletja pokrivalo z zavijačkami, katerih čelnik je bil iz črnega blaga. Tako se tudi še zdaj vsaj leto dni po moževi smrti pokrivajo s črnimi rutami in oblačijo v črnino. Nasploh se domačini — izjeme so priseljenci — žalovalne dobe še trdno držijo, o tistih redkih, ki ravnajo drugače, govori vsa srenja in jih navadno označijo z besedami „nima nobenega spoštovanja do umrlega.“ Tako žalujejo za materjo dve leti, za očetom eno leto, in eno leto žalujejo za otrokom; za sestro ali bratom žalujejo pol leta, za teto ali bratrancem pa en mesec. V Zgornji dolini je tudi še zdaj v navadi, da se sorodnice, takoj ko zvedo za smrt sorodnika, pokrijejo s črno ruto. Prav tako pridejo vse domačinke vaščanke prvo nedeljo v cerkev pokrite s črno ruto, če je umrl vaščan. In ko hodijo kropit umrlega, prihajajo tudi ženske iz sosednjih vasi v črnih rutah.

Podobno kot drugje na podeželju tudi v Bohinju kmetje še zdaj ne nosijo poročnih prstanov, imajo pa jih večinoma tisti moški in ženske, ki so mimo kmetovanja tudi zaposleni.

V oblačilnem razvoju bohinske noše, predvsem pri prevzemanju sodobnejših oblačilnih potez, ima pomembno mesto funkcijski značaj noše, tj. delitev na delovno, nedeljsko in praznjo nošo ter nošo ob posebnih priložnostih. Podobno kot drugod po slovenskem ozemlju so se tudi v Bohinju oblekli za nedelje in predvsem za večje praznike ne samo drugače, lepše, marveč tudi sodobneje. Po nenapisanih pravilih oblačenja so namreč kupovali nove obleke le za velike praznike — veliko noč, božič, rešnje telo — ko so jih tudi prvokrat oblekli. In nedvomno so bile tedaj obleke, pa naj so jih obnavljali po dvakrat na leto (premožnejši) ali pa po enkrat ali šele na več let (revnejši), krojene po tedaj veljavnih, vendar sodobnejših merah. Čeprav zatrjujejo starejše Bohinjke, da so nosile praznje rute „za ta več praznike“ tudi po dvajset let, se podatek precej križa s splošnim pričevanjem, da so si tudi revnejše ženske za velike praznike kupile vsaj novo ruto, če že ne obleke.

Na splošno so v preteklosti, kot opazujemo pri starejših in samo s kmetovanjem zaposlenih vaščanih tudi še zdaj, podobno kot na drugem slovenskem ozemlju razlikovali oblačila, namenjena za delo, nedelje in praznike. Tako so ob nedeljah in praznikih oblačili „ta praznikov, ta lepš gvant“, ki so ga takoj, ko so se vrnili od maše, preoblekli, zamenjali z nedeljskim „ta popoudanim“. Moški so še po prvi vojni nosili ob nedeljah po cel mesec isto srajco, močno poškrabljeno, zato so se takoj, ko so se vrnili od maše, preoblekli in srajco lepo poravnano spravili za prihodnjo nedeljo. Predvsem mlada dekleta so, kot smo že omenili, v obdobju med svetovnjima vojnama ob nedeljskih poletnih popoldnevih pohajala s prijateljicami po vasi v „dendlnih“. Ob ponedeljkih pa so se tako moški kot ženske oblekli v „ta devonkov gvant“, ki so ga potem nosili ves teden.

Po izročilu so še sredi 19. stoletja hodili sicer nedeljsko opravljeni moški v coklah do cerkve, kjer so se potem preobuli; tako so varovali praznjo obutev, ki so jo nosili podobno kot ženske tudi po več let.

Tudi še zdaj si preobujejo čevlje, če imajo delo pri živini. Za poroko so se bohinske neveste oblačile praviloma v nove obleke, ki pa so ustrezale tedanjemu oblačilnemu okusu. Še po prvi vojni so bile tudi za poroko pokrite s svetlejšo ruto, če pa so se poročile v žalovalnem obdobju, so se pokrile s črno ruto. Po starejši šegi so imele neveste še v začetku 20. stoletja v lase vpletene črne trakove. Splošneje so začele hoditi k poroki odkrite okoli 1925. leta, revnejše pa so se pokrivalo tudi še pozneje.

Še v dvajsetih letih je bilo v navadi, da je ženin kupil nevesti nizke čevlje, „vanuče“, narejene iz črnega žameta, z usnjeno kapico in opetnikom. Obula jih je za poroko, tako

Pražnje oblečena družina Mikelj, Studor, leta 1938

kot je ženin oblekel srajco in si privezal kravato, ki ju je prav tako po tedanji šegi kupila nevesta. Bodoči tašči pa je nevesta že večer pred poroko prinesla ruto v dar.

Na tem mestu naj navedemo, da bohinjski ženin in nevesta nista smela nositi za poroko modrih oblek, ker po tedanjem ljudskem verovanju tako poročena ne bi imela sreče v zakonu.

Pražnji, slovesnejši poudarek različnim oblačilom so dajali, tako kot deloma tudi še zdaj, šopki rož. Tako so bile deklice v preteklosti za obhajilo in birmo največkrat oblečene v najrazličnejše temnejše obleke in je edino šopek izpričeval, kam so namenjene. Mimo šopka pa je npr. pred prvo svetovno vojno izdajala birmance največkrat še iz pisane rute povezana cula, v katero so botri naložili birmancem na „štantu“ kupljene darove, lect in male kruhke. Praviloma so birmance oblekli botri od nog do glave. Če je bil boter reven, pa so obleko kupili tudi starši.

Prav tako je bilo pred prvo vojno v navadi, da so si dekleta poleti, ko so šle k maši, pripenjale šopke iz domačih rož (nagelj, roženkravt) na levo stran prsi. Šopke sta si dajala tudi ženin in nevesta. Po priporočilu starejših so dajale neveste šopek za klobuk ženinu tako, da ni opazil, kdaj. Ker ni bila navada, da bi se Bohinjke poročale z vencem na glavi, je zato šopek v rokah, ki ga je ženin kupil nevesti, pričal, da je „še frej“, da ni noseča ali da nima nezakonskega otroka.

Tudi v Bohinju so izročala fantom njihova ali pa vaška dekleta večer pred naborom šopke, ki so si jih naborniki pripenjali na prsi in klobuk. Še leta po prvi vojni sodijo v naborniško nošo tudi krivci, ki so jih začeli nositi fantje, poklicani na „štelengo“, že kakih 14 dni poprej, le da so imeli tisti dan, ko so šli na nabor, pripete krivce na dva kraja, „toplarce“. Podobno kot drugje po Sloveniji so šopki in krivci že na zunaj izpričevali, ali je bil mladenič potrjen ali ne. Namreč vsi nepotrjeni so morali izročiti potrjenim šopke in krivce, in ker so se nekateri upirali, so se prav zaradi tega v gostilni, kamor so se zatekli po naboru, večkrat stepili.

Nekateri naborniki so imeli pripetih tudi po več šopkov že ko so šli na nabor in se tako postavljali, da imajo več deklet hkrati, ker so dobili toliko šopkov. Nasploh pa je veljalo nenapisano pravilo, da brez šopka ni smel nihče k naboru. Če ga ni mogel dobiti od nobenega dekleta, si ga je naredil pač sam.

Omenili smo že, da je bilo med vojnama priljubljeno oblačilo grabljic, ko so šle grabit v rovt, „dendl“. Za to priložnost so namesto raznobarnih predpasnikov pripasovale bele, okrašene največkrat s čipkami in vezenino. Šopke, ki so si jih pripenjale na prsi, pa so potem darovale koscem, najraje vsaka tistemu, ki ji je bil pri srcu.

Noša planšarjev in planšaric je bila v navedenem obdobju podobna kot v dolini, le da na planini ob nedeljah niso nosili pražnjih oblek, ker bi se pri delu poškodovale in umazale. Predvsem ženske pa so si na planino nesle s seboj kaj več oblek, saj so se morale zaradi rose in dežja po večkrat preobleči. Tako so pred prvo vojno jemale s seboj po 4 do 5 kril z modrcem, 3 do 4 rokavce, po dvoje spodnjih kril, več parov nogavic, 3 do 4 rute in vsaj še ene coklje. Nepogrešljiv dodatek planšarjev, ki gonijo živino, pa je tudi še zdaj palica. Ustrezno funkcijo v oblačilnem razvoju Bohinjcev ima naposled tudi narodna noša, ki je podobno kot po drugih slovenskih krajih doživljala svoj funkcijski in oblikovni razvoj. Tudi bohinjski kmetje oblačijo za razne posebne slovesnosti najprej večinoma starejšo nošo, v letih po drugi vojni, zlasti pa v zadnjih letih, pa čedalje bolj po starejših vzorcih ali pa po svojih predstavah o noši krojeno obleko, ki jo največkrat zaradi nepoznavanja starejših predlog po svoje spreminjajo. In tako so oblečeni v narodne noše že 1906. leta na slovesni otvoritvi bohinjske železnice, pa med svetovnjima vojnama na raznih, največkrat cerkvenih slovesnostih, in v zadnjih letih na „kravjem balu“ v Bohinju itn.

Narodne noše, večinoma rekonstruirane po starejših vzorcih, oblači tudi folklorna skupina iz Srednje vasi. Po drugi strani pa je bohinjška noša, prav zavoljo svojega pripravnega pokrivala „zavijačke“, postala noša – uniforma večine folklornih skupin po Sloveniji, ki izvajajo gorenjske plese.

Kot smo že omenili, so tudi v Bohinju starši še vse do druge svetovne vojne, čeprav manj kot pred prvo vojno, uravnavali oblačenje svojih otrok. Saj so jim največkrat vse do poroke kupovali obleko ali pa zahtevali, če so šli sami po nakupu (celo s prisluženim denarjem), da si kupijo takšno in takšno obleko. Seveda pa so nekateri starši bolj, drugi manj upoštevali želje otrok in včasih celo všečno spreminjali njihove želje po sodobnejšem sprejela željo doraščajočega fanta po modnejšem oblačenju: „Ti ne veš, kako je naš pof štman, že na pucelne voče štumfe imet“. V tej zvezi naj še poudarimo, da so tudi Bohinjci sprejemali vsako modno novost kot nekaj „štmanega“, se pravi imenitnejšega.

Po drugi strani pa so uravnavali oblačenje vaščanov tudi potujoči kramarji, ki so predvsem spomladin in poleti, ko so ljudje po večini obnavljali garderobo, nosili po hišah metrsko blago za obleke. Med njimi se starejši spominjajo kramarice Žafranke iz Ljubnega in kramarja Štularja iz Kranja, ki sta še pred drugo vojno nosila „v punklih zavezano blago“.

Ker so tudi v preteklosti želele biti Bohinjke unikatne v oblačenju, so kramarji, vsaj tako so zatrjevali, prinesli v isto vas največkrat le po dva enakega kosa blaga za otroške in po enega za ženske obleke. Saj je bilo že kar pravilo, da so se ženske pred nakupovanjem pozanimale, „ali je že katera druga vzela isto blago“. Podobno so tudi šiviljam naročale, češ „tako naj ne bo narejeno, kot ima ona, da ne bova obe glih“. Če pa se je primerilo, da sta imeli dve vaščanki enako blago, na to so največkrat opozorile šivilje, pa so potem ženske naročile šivilji, da naj bo vsaj drugače krojeno.

Tudi v Bohinju so šivilje – v vsaki vasi je bila vsaj po ena – hodile še pred drugo vojno šivat na dom, „u štero“. „Ta boljše šivilje pa so bile na Bistrici“ in so nosili k njim krojit boljše obleke.

V drugi polovici 19. stoletja so prinašali svilene rute tudi italijanski fužinarji, sicer pa so jih domačini kupovali tudi na semnjih, obenem s čevlji, na sv. Martina in sv. Florjana v Srednji vasi, na sv. Ane dan v Bitnjah in za sv. Miklavža na Bistrici. Obutev so izdelovali tudi domači čevljarji, prav tako „v šteri“, za vso družino, če je bilo potrebno in če je hiša to zmogla. Zlasti mlajši pa so si s prisluženim denarjem kupovali čevlje tudi že v Radovljici, kamor hodijo še zdaj po čevlje. Kavbojke pa dandanes podobno kot njihovi vrstniki po drugih krajih kupujejo onstran meje v Trbižu.

Nasploh pa v zadnjih letih tudi starejši čedalje v večjem številu posegajo po konfekciji, ker je vedno manj šivilj in krojačev.

Med podatki, ki zadevajo oblačenje, naj omenimo, da so si v Bohinju posamezniki izposojali predvsem opremo za krst novorojenčkov, „kotre in kapce“, pa tudi birmanske obleke. Krstno opremo so si sposojale ženske od bogatejših, ker so jo imele le-te v bali. Obleko za birmo pa so si izposojali tudi od revnejših. Največkrat pa so šle v isti birmanski obleki k birmi vse sestre zapored, kakor so doraščale.

Kar zadeva žalna oblačila, pa v obravnavanem času v Bohinju ni bilo v navadi, da bi si jih izposojali. Starejši so v tej zvezi vedno naročali mlajšim: „Temno obleko napravite, da si ne boste izposojali, če kdo umre.“

Podobno kot opažamo v drugih agrarnih naseljih, so si tudi v Bohinju izoblikovali v zvezi z oblačenjem specifičen odnos, ki se kaže predvsem v zvezi s sprejemanjem sodobnejših

oblačilnih potez. Nedvomno pa je tovrstni odnos pri ženskah veliko bolj izoblikovan kot pri moških. Zlasti ga opažamo v obdobju proti koncu 19. stoletja in pred prvo svetovno vojno, ko skušajo vaščanke ujeti korak z meščansko nošo, ko se začenjajo tudi s prisposodobami, npr. „si oblečena kot kmetica“, označevati vidnejši razločki v oblačenju med kmeti in meščani. Navedemo naj samo nekaj primerkov, ki pa dovolj zgovorno pričajo, da so se začeli tudi v Bohinju sramovati staromodnejšega, kmečkega oblačenja. Tako so npr. Bohinjke, če so se fotografirale, predvsem mlajše, že pred prvo svetovno vojno odlagale ruto, „ker je veljalo za bolj gosposko, če so bile brez rute“. Ali že okoli 1890. leta so kmečke ženske puščale pozimi kožuhe pred cerkvijo, „nas je bilo sram biti v cerkvi v kožuhu, pa smo jih pustile zunaj“. Še posebej je veljal omenjeni odnos za staromodnejšo pričesko, ko se začenjajo po prvi vojni kmečka dekleta sramovati dolgih kit in si jih podobno kot vrstnice po mestih režejo. Prve „bele vrane“ na Bistrici, ki so si okoli 1920. leta postrigle lase, pa so ogovarjali po vsej srenji. Starejši vaščani se celo spominjajo, da je celo igravec med besedilom igre o Revčku Andrejčku sua sponte ovekovečil omenjeno dogajanje z besedami: „Oj ti prestriženi svet, ti neumni svet“.

Ruta je nasploh pomenila Bohinjкам večinoma neke vrste če že ne modnejši, pa „novi dodatek“. Tako so si ženske za večje praznike, če že ni bilo denarja za novo obleko, kupile vsaj ruto. Zato se je v desetletjih nabralo v garderobi starejših žensk tudi po 15 rut v skrinji. Ženske so jih glede na letne čase in pomembne praznike menjavale in predvsem pazile, da niso hodile vedno zapored v isti ruti v cerkev. Saj je veljalo nenapisano pravilo: „Če si bil večkrat v isti ruti, že nisi bil moderen“. Prav tako še zdaj zatrjujejo, da si npr. dve vaščanki, ki opazita, da imata enaki ruti, teh rut ne zavežeta več! Nasploh je način oblačenja in vsako modno novost ocenjevala vsa srenja, največkrat ob nedeljah po maši, ko so vaščani hodili iz cerkve skozi vas. Tako so se spotikali ob pretirano oblačilno lišpanje z besedami: „se nosi kot pav“ ali „se nosi tako, kot da ima ves svet na sebi“. Prva plašča, kupili sta si ju vaščanki s prvim prisluženim denarjem, pa so okoli 1920. leta komentirali z besedami: „Saj sta kot v flašah“.

Da je mnenje srenje močno vplivalo na oblačenje, zgovorno priča tale navedba: Ko je po prvi vojni prišlo k maši deklet v obleki, skrojene s strojno vezenimi čipkami, kakršne so tedaj dodajale na robove spodnjih praznih kril, dekleta ni nihče pohvalil oziroma pokazal, da je opazil njeno novo obleko; to je bilo najočitnejše znamenje, da srenja oblačila ni sprejela in deklet ni več prišlo v cerkev v tej obleki.

Tako je torej tudi v Bohinju še pred nekaj leti veljalo nenapisano pravilo, da se je treba v oblačenju ravnati po splošnem okusu srenje, sicer je na glas ocenjevala nenavadno oziroma njenim normam neustrezno oblačenje z besedami: „Je napravljena kot ena šema“.

Danes pa tudi starejši opravičujejo sodobno in ekstravagantno oblačenje mladih z razumevanjem, s takimi besedami: „Malo bolj ven vidijo, kot smo mi, pa se tudi v oblačenju pozna“. Na največje negodovanje so pred leti pravzaprav naletela edino mini krila, ki so jih nosila že zaposlena dekleta, ko so jih vaščani komentirali z besedami: „Škoda, da služijo, ker si ne morejo kupiti dosti blaga“.

Ker se je tudi v Bohinju v zadnjih letih življenjska raven zelo popravila in so se zboljšale gnotne možnosti oblačenja, se je nasploh spremenil odnos do oblek. Če so npr. zlasti bajtarski otroci prej zatrjevali, da so bili velikokrat tepeni, če so si umazali, kaj šele raztrgali že tako ponošena oblačila, so danes tudi za igranje otroci lepo oblečeni in jih matere večkrat preoblačijo in če se umažejo, jih ne pretrepajo, največkrat samo okregajo. In če so se, podatek velja spet za bajtarske otroke, tudi v šoli sramovali svojih skromnih oblačil, pa si zakrivali po preperelih šivih in robovih predelane obleke pred šolsko tablo z

roko in potem učiteljici zatrjevali „zakaj držijo roko na tistem mestu“, „zato, ker me boli“, hodijo dandanes tudi bohinjski šolarji v šolo kar najlepše oblečeni.

Summary

Farmers' national costume in Bohinj

In the article the author presents a formal description of the national costume for women and men in Bohinj in the period from the middle of the past century until today (I), as well as the most important facts of the development of costumes under the influence of various, for a costume very important, circumstances (II).

Bohinj is a name for 13 small and larger settlements situated in the North-West of Slovenia. Until World War II Bohinj was characterised by an agrarian structure of villages and settlements in which the population was mostly engaged in cattle – breeding based on typical grazing on cleared land and mountains. In the period after World War II the number of farming households decreased whereas the number of s.c. semi-farming the past and permanent employment lately of the population of Bohinj exerted large influence on the changing dressing habits of the population in addition to some other factors that influence the development of costumes.

The women of Bohinj are thus dressed in the costume characterised by an old cut, i.e. a skirt with a waistcoat, a blouse with very large sleeves, an apron and a head-dress at the end of 19th century when more generally kerchieves are used. At latest in the beginning of 20th century this kind of dressing is considered old-fashioned and is used on working days only. For holidays the women of Bohinj before World War I already wear long skirts with corresponding blouses and jackets of cardigans. In the period between the two Wars this costume is finally replaced by dresses cut in one piece. Along similar lines costume for men was also changing in the same period. Trousers of below-knee length made of white leather (leather – breeches) are gradually substituted by long trousers made of black or grey coloured coarse woollen cloth as early as the end of 19th century. Until World War I such trousers are worn with a large shirt made of linen and waistcoats of various colours on working days.

Wearing of the old traditional national costume had thus ceased in Bohinj – with few exceptions – at the beginning of 20th century at the time when railroad reached the area (1906). However, dressing habits did not develop equally in all parts and simultaneously. In the discussed period in Bohinj, similarly to other agrarian regions of Slovenia, numerous other circumstances influenced and dictated the dressing habits of the population, introducing more modern dressing features and preserving some traditional ones. In this way a unique „language“ and ways of expression in the standard of living and employment of the population, their age, sex and class, as well as the functional characteristics of costumes.